

postavlja se pitanje da li je je nova građa odista prekretnička, ili su nove isključive ocene rezultat razočarenja ili težnje za iskupljivanjem zbog ranije podrške socijalizmu? Koliko je svesno ili nesvesno i kod najznačajnijih istoričara Jugoslavije historiografija shvaćena kao agens novog "nacionalnog osvešćivanja". Utisak je da se historiografija koju su pisali pobednici prevazilazi novim isključivostima.

Samopoimanje istoričara takođe je karakteristično i ne treba ga uzimati bez rezerve. Nije reč o istoričarima koji su pisali javnu istoriju, istovremeno sa tajnom koja treba da se objavi posle njihove smrti (kao npr. memorari R. Čolakovića). To su pre svega istoričari uverenja, premda ovu okolnost spore obojica. Bilandžić je ubeđen da je bio disident, a Petranović da nije bio marksista. Bilandžić više ne krije svoje školovanje kod franjevaca, a ni Petranović svoje građansko-trgovačko poreklo i četničku opredeljenost bliže rodbine (Petranović 1994, 193). Hrvatski istoričar naknadno sebe ocenjuje kao bivšeg disidenta tvrdeći: "...u glavi sam nosio virus skepse u pokret, u ideologiju i politiku, kojoj sam pripadao i kojoj sam služio" (Bilandžić 1999, 14). Slično tvrdi Petranović: "Nisam, međutim nikada sebe smatrao istoričarom-marksistom, a u suštini nisam bio u Partiji zbog ideološke determinacije" (Petranović 1994, 23). Na drugom mestu u prilično nesređenoj knjizi "Istoričar i savremena epoha" kaže: "Bio sam komunista, Jugosloven, okrenut reformističkoj struji komunističkog pokreta" (Petranović 1994, 246). Protivrečnosti su uočljive i između ocena u istoj knjizi: s jedne strane govori o komunističkom totalitarizmu (Petranović 1994, 232, 253) a s druge da "nije bilo skupa na kome sam učestvovao u zemlji ili inostranstvu, a bilo ih je neizbrojivo mnogo, na kojima se nije vodila rasprava, polemika davala objašnjenja ili priznavale 'greške' u nekim slučajevima" (Isto, 247). Ako je na delu bio totalitarizam otkuda u njemu stalne rasprave? Oba istoričara sebe smatraju unutrašnjim disidentima, a slični obrasci racionalizacije revizionizma poznati su od Đilasa do Firea (Furet) i ne moraju uvek biti svesno pravdanje zaokreta već nesvesno iskrivljeno samopoimanje.

Bilandžić i Petranović svojevremeno su bili solidno obavešteni i imali priliku da sa prilično visoke osmatračnice pišu o socijalističkoj Jugoslaviji, ali su s druge strane morali voditi računa o službenom stavu SKJ. Međutim, ni nakon uvođenja višepartijskog režima nisu iščezle epistemološke smetnje nepristrasnosti jer je stvorena usijana i naglo razbuđena mržnja prema Jugoslaviji, socijalizmu i Titu. Građanski rat je hrvatske istoričare još više gurao u revizionizam. Bilandžić je 1979. napisao "Historiju SFRJ", a 1999. "Hrvatsku modernu povijest". Već u naslovu druge knjige terminološki revizionizam nagoveštava i sadržinske zaokrete. Kao visoki funkcioner SKJ 1979. pisao je da je "kapitalistička struktura predratne Jugoslavije bila osuđena na propast" (1979, 27), a "snagom povijesne nužnosti društvo je bilo upućeno na revoluciju" (1979, 81). Godine 1999. piše da je "KPJ 1945. krenula protiv temeljnih vrednosti građanskog društva kao što su višestranačje, privatno vlasništvo, slobodno tržište, religija, pa i nacionalne tradicije" (1999, 204). U prvoj knjizi stoji da je radnička klasa bila revolucionarnim činom eksploatacije buržoazije oslobođena starih najamnih odnosa (1979, 116), a "nekada neravnopravne nacije osobito su bile zadovoljene". Dvadeset godina kasnije Jugoslavija je ocenjena kao "umjetna državna tvorevina" (1999, 55) a socijalizam je totalitarizam (1999, 134, 174). On dalje piše o avanturističkoj odluci KPJ o dizanju ustanka 1941 (1999, 128), a o NDH govori kao o tipičnoj jednostranačkoj diktaturi (1999, 124) što je svojevrsno rasterećenje hrvatske prošlosti od fašizma. U Historiji SFRJ piše o "humanističkom stavu KPJ prema domaćim izdajnicima" i "integritetu NOP-a" (1979, 91), a u "Hrvatskoj modernoj povijesti" prihvata gledište emigrantskog istoričara Vinka Nikolića da